

Hufvudstadsbladet, Kulturen 4.12.1999
Av Tuva Korsström

Charter — en grisfest utan slut

Charter! Ett reportage om resan till solen. Text: Magnus Londen. Foto: Nico Backström. Söderströms 1999. 236 sidor.

När **Magnus Londen** för några år sedan gav ut sin reportagebok om Sibirien, **Till världens ände**, skrev en recensent: "För min del får Magnus Londen gärna skriva om en bilfärd till Träskända bara den skrivs lika bra som denna bok".

Nu har Magnus Londen gjort just detta, han har tagit steget från det okända och exotiska till det mest välbekanta och triviala. Han håller sig kvar inom resebranschen, och vad kan då vara det obekanta Sibliens absoluta motpol om inte charterturismen. Vem av oss har åtminstone inte någon gång befunnit sig på charterresa? Kan man tänka sig ett tråkigare ämne?

När man väljer ett så bottenrist tema kommer allt an på hur man tacklar det. **Charter! Ett reportage om resan till solen** har blivit en rolig, vacker och tänkvärd bok. Att den blivit både rolig och tänkvärd kommer sig av att Londen på sitt lättsamt humoristiska sätt lyckas säga något väsentligt inte bara om fenomenet utan också om den västerländska människan. Att boken blivit vacker beror inte minst fotografen **Nico Backströms** bilder.

Ingen sponsrar

Ingen researrangör och inget flygbolag har bidragit till finansieringen av Londen/Backströms resor. Det märks. Vilken vettig firma skulle vilja skylta med de resmål och den standard som bokens charterresorrepresenterar? Malia på Kreta, Sunny Beach i Bulgarien, Algarve i Portugal, Agadir i Marocko samt Playa del Inglés och Puerto Rico på Gran Canaria är nedslitna, billiga orter där massturismen blomstrar. Sinsemellan är de utbytbara. Ett undantag är Dubrovnik i Kroatien som har en alldeles egen, mycket obehagligare historia.

Vi har att göra med två objektiva, kritiska och fattiga reportrar, vilket är rätt ovanligt inom resejournalistik. De verkligt exklusiva resmålen, den mångstjärniga komforten som lyxcharterresenären kan kosta på sig kartläggs inte. Det har reportrarna inte råd med. De stövlar omkring i massturismens kölvatten med notisblock och kamera, lika barskrapade och okunniga som vilken medelvennson som helst.

Det säger sig självt att "Charter!" inte fungerar som turistguide, annat än möjligtvis i avrådande syfte. Inte ens Backströms foton, hur bra de än är, skulle platsa i någon resebroschyr. Turisternas fettvalkar och magar, deras ensamhet och rådlöshet, sceneriernas skräpighet och tristess exponeras utan pekpinnar, med mild, nästan ömsint ironi. Och på något sätt blir det, som sagt, vackert.

Litet historia

Som vanligt är Londen väl påläst. Vi får bekanta oss med de förstaresenärerna tusentals år f. Kr., med Gilgamesh och medgraffitiklottrande egyptier på exkursion till sina egna pyramider. Vi får veta att romarnas semesterorter vid Medelhavet var uppbyggda precis som dagens Miami eller Torremolinos: bättre komfort för bättre betalande, rundtur i stan och simtur på dagen men på natten "segelturer i månskenet, högljudda dryckeslag, vild musik, nakenbad, sex medfrämlingar..."

En milstolpe i charterturismens historia är året 1841 då baptistpastorn Thomas Cook ordnade världens första gruppresa för 570 passagerare som reste billigt med tåg till en nykterhetsfest i Loughborough.

En avgörande omsvängning var att sol-, luft- och vattenbad mot slutet av 1800-talet kom att anses som hälsobringande. I slutet av 50-talet började charterkonceptets pusselbitar falla på

plats: jetplan för massorna, betald semester, ökande välstånd och växande urbanisering i de solfattiga nordeuropeiska länderna. Charterkungarna **Simon Spies** och **Kalevi Keihänen** gjorde södernresorna folkligt populära under 60-talet. Gemene man vågade resa söderut utan att förlora kontakten med hemlandet och mammas köttbullar.

I dag är turistindustrin världens största — till och med större än vapenindustrin. 200 miljoner turister reser årligen bara till Medelhavsområdet.

Chartervärlden

Vad är det då för vits med en bok om charter som gör en less på charter?

Vitsen är att Londen, sekunderad av Backström, lyckas definiera charter som en del av den moderna människans tillvaro. Han berättar historien om oss, dig och mig, vår lättja, vår osäkerhet, vårt makt- och kontaktbehov. Chartervärlden blir ett laboratorium där individernas beteende kan studeras.

Genom intervjuer med medresenärer, reseledare, "infödingar" och framförallt genom att försätta

sig själv i nästan alla situationer en turistkan råka i försöker Londen ringa in charterresans väsen. Han slås av att en viss form av kommunikation, "charterspråket", förekommer på allade rese-mål han besöker. Allt är "special", "for you", "very nice" och "okay". Han är plötsligt alla professionella inkastares "mate", antingen det gäller att truga på honom påstomatsoppa eller klämma in honom bredvid en fet ungerska på en bordell i ett kanariskt betonggetto.

I infödingarnas vokabulär kan plötsligt ingå komplicerade fraser på turistens språk som "Hej på dig, din gamla galosch" eller "mitä kuuluu, kukkuluuruu". Men då har vi redan nått charterresans allra heligaste ritual, grisfesten då charterresenärer möter genuina ortsbor och samtidigt konsumerar outtömliga mängder vin och dåligt tillrett griskött.

Fascinerad iakttar Londen sina nordiska medbröders och- systrars nya beteende. Om reseledaren kommenderar festens deltagare att hoppa kråka, så gör danskar, norrmän, svenskar och finnar det.

Men grisfesten är bara en momentan förbrödring med "ortsbefolkningen". En plats som Playa del Inglés kunde enligt turismforskaren **Tom Selänniemi** likaväl kallas "Playa del Anywhere". Londen konstaterar att han där befinner sig "i en värld av shoppingcentrum, hotell och restauranger där alla stora språk i Västeuropa är gångbara. Ingenting i arkitekturen, butikerna eller kulturen skvallrar om vilket land vi är i. Vi har inte rest till Spanien eller till Kanarieöarna. Vi har bara rest till Turistlandet, till en kultur som finns på avgränsade områden utspridd över hela världen".

Otrevligheter undanbedes

Plötsligt kan en bit av den här världen falla ur sitt sammanhang. Det var vad som hände med den

vackra, historiska staden Dubrovnik när kriget på Balkan bröt ut. Staden är delvis uppbyggd efter serbernas systematiska förstörelse, men turisterna vill inte riktigt komma tillbaka. Kriget i Kosovo förvärrade läget, alla utländska charterresor för hösten 1999 inhiherades. Staden Dubrovnik förlorade 40 miljoner mark.

Turismen är en känslig bransch. Det bör inte finnas krigsrök vid horisonten. Om någon torteras på polisstationen på andra sidan gatan, ska turisterna åtminstone inte behöva veta om det. Turistlandet befinner sig utanför verkligheten, i synnerhet när det gäller politik. Londen pekar på det paradoxala med att vi lugnt kan ligga på ensandstrand i Turkiet eller Marocko, mer eller mindre medvetna om att enkonflikt eller ett gerillakrig rasar i samma land. Däremot har stora krig som det vid Persiska viken eller i Jugoslavien en omedelbar och negativ effekt på turismen i området.

Penningstinna barbarer

Många gånger under sina charterresor känner sig Londen som ett offer --för inkastarna, för basarförsäljarna, för kyparna som kan köra med honom i denna benhårt kommersiella värld. Men han vet också att på det principiella planet är turisten kung. Han kan komma till charterlandet och kräva att få Coca-Cola, pizza, lättklädda brudar, dagstidningar på alla möjliga språk, knapptelefoner, betjäning på engelska och bankautomater med Visa. Han ska kunna hyra bil och hoppa katapult. På flygfältet ska det finnas massor av västerländsk skattefri sprit. Annars åker charterturisten någon annanstans.

På tal om turismens paradoxer citerar Londen den klassiska turismkritiska boken "The Golden Hordes" av **Louis Turner** och **John Ash**. Där jämförs turisterna med barbarerna. Barbaren flyr från primitiva förhållanden till civilisationens ordning och välstånd, samtidigt förstör han allt han ser. Turisten flyr till det orörda paradiset från högteknologi och storstäder, samtidigt framkallar han en kulturell och ekologisk katastrof.

Den som verkligen vill försäkra sig om att orörda kulturer bibehålls orörda borde med andra ord inte ens själv resa.

Så här grymt moraliserar Magnus Londen inte. Han vet att han inte kan avhålla sig från att resa. Men charterresor lär det inte bli för hans del på en lång, lång tid.